

RIIGIKOGU

IV koosseis.

V istungjärk.

104. koosolek.

5. detsembril 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Sõnavõtmised isiklikus asjas.
4. Komisjonide täiendavad valimised.
5. Riigikogu esindaja valimine kultuurkapitali nõukokku.
6. L. Johanson'i küsimine Põllutöoministrile Öisu mõisast Sievers'ile talukoha andmise kohta ja Põllutöoministri vastamine küsimisele.
7. A. Kärneri küsimine Hariduse- ja sotsiaalministriile pühapäevakoolide asjas ja Hariduse- ja sotsiaalministri vastamine küsimisele.
8. Usuihingutele toetuse andmise seadus — J. Jaanis'e, A. Pauluse ja J. Sihver'i ettepanek.
9. Korterite aktsiaseltside seadus — redaktsioon.
10. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne Diskonto Panga pankrottijäämisega ühenduses olevate küsimuste kohta.
11. Põllumajandusliku kutseshariduse korraldamise seadus — I lugemisel.
12. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
13. Raudteede seadus — III lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees **M. Martna** kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Päevakorra täiendamine.

O. Kase (tõer) ja J. Loosalu' (as) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Narva kose võõrandamise seaduse üldkomisjoni;
2. Eesti vabariigi 1931./32. a. kulude ja tulude eelarve arvel eelkrediidi avamise seaduse nr. 3 rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu;

3. riigi 1931./32. aasta kulude ja tulude eelarve arvel eelkrediidi avamise seaduse rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu;

4. kanamunade sisse- ja väljaveo kontrolli seaduse rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja: Minul on enne päevakorra juurde asumist eelviimase koosoleku stenogrammi asjus ette lugeda järgmise kohad. Rkl. Tonkman ütles: „Olge lahked, kuupalju on nende piletitega edasitagasi sõidetud! Selle piletiga tehti ehk ilus ots valmis.“ Ma loen selle väljenduse haavavaks ja teen rkl. Tonkman'ile märkuse.

Sama ütluse kohta tegi vahemärkuse rkl. Hünerson: „100 marka tehti tasa.“ Teen rkl. Hünerson'ile samuti märkuse. (J. Soots, põl: Kelle kohta see „ilus ots“ oli öeldud?)

Koosolekut asub juhutama Esimees **K. Einbund**.

3. Sõnavõtmised isiklikus asjas.

L. Raudkepp (krst): Eelmisel Riigikogu koosolekul tegin ma ettepaneku, et 4. punkt päevakorras — usuihingutele toetuse andmise seadus — päevakorrast välja jäetaks seepärast, et valitsuse seaduseelnõu ei olnud veel tehnilistel põhjustel jõudnud Riigikogu liikmete kätte. Nagu minule nüüd teada, on valitsuse eelnõu juba trükikotta antud ja täna või homme ilmub meie kätte. Kuna võib kindlasti oletada, et kui komisjonid kokku tulevad — see sünnib teisipäeval —, et siis mõlemad ettepanekud komisjonis on, siis mina täna seda ettepanekut ei tee. Ja rahulduse tundeiga võin konstateerida, et koalitsiooni kuuluvate rühmade hulgas valitseb selgus selles, kuidas kokku tuleb leppida. Ma loodan, et komisjonis, nagu see loomulikult peaks olema, koalitsiooni rühmad asuvad seisukohale, et Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõu võetakse aluseks.

Juhataja: Rkl. Raudkepp, Teie palusite sõna isiklikus asjas, aga kõnelete praegu Riigikogu tööst.

L. Raudkepp (krst): „Postimees“ kirjutas oma eilses ja tänases numbris... (J. Tõnisson, rhv: Vaat, see on teine

jutt.) rasvase pealkirja all — „Kristlik“ rünnak kirikumaade tasu vastu —, et mina olevat kirikumaade tasu seaduse vastaste juht. Ja üleilse numbris — Kristlased ei taha koguduste toetamise seadust —, ja teises kohas — Kui kristlik rahvaerakond on kirikumaade tasu vastu.

Ma võin selle kohta öelda, et niisugused kõmulised teated ja pealkirjad on ebatõelised ja tõeluse vassimine. On ju teada, kui loodi koalitsiooni, kelle eesotsas oli sotsialist härra Rei, siis leidsid need erakonnad, kes koalitsioonis olid, et põhimõttelikult võib tunnustada tasuandmist vastuvõetavaks. Siis oli rahvaerakond vastu ja kirjutas sellest, et kristlased on saanud mingid 30 juudaseseeklit; nende hulgas on 5 seeklit apostliku-õigeusu kirikule, ja ei olnud kuulda, et see raha oleks metropoliidi peos põlenud või tänapäev veel põleks. Kui loodi praegune koalitsioon, siis oli meil tingimus koalitsiooni minekuks, et kogudused saaksid tasu maade eest, samuti rkl. Kapp võttis kevadel selle küsimuse üles vanematekogus, et see seaduseelnõu, mis väljatöötamisel on, tunnustatakse kiireloomuliseks, ja valitsus tegi ülesandeks Põl-lutööministrile välja töötada kava, et siis arutada põhjalikult seda Vabariigi Valitsuses. Siis arvati vajaliku olema esitatud kavandis muudatusi ette võtta ja see anti siis täiendavaks väljatöötamiseks minister härra Anderkopp'ile. Samuti on mul mitu korda kõnelus olnud härra Riigivanemaga; iseäranis kui oktoobrikuus härra Riigivanema teadaande puhul läbirääkimised lõppesid ja poliitiline olukord rahunes, oli mul jälle korduvalt kõnelus, ja novembri äul oli eranõupidamine härra Riigivanema juures, millest osa võttis härra minister Kerem, ja ühiselt jõuti seal teatud põhimõtete fikseerimisele. Samuti 6. novembri „Eesti Kirikus“, kui ma olin kohustatud aru andma kristlikkudele ringkondadele, seisab: „Ev.-lut. ja ap. kiriku toetuse asjus riigi poolt edeneb kokkulepe nüüd kiiremalt. Kristl. erakonna rühm soovib tungivalt ja kategooriliselt, et asi lahenduks teiste rühmade ja valitsuse heasoovilikkusel kiriku vastu enne riigi eelarve arutamist“.

Ma panen ainult imeks, et Eesti apostliku-õigeusu kiriku juht on nähtavasti nende teadeteга nõus, mis „Postimehes“ ilmuvad. Ma saan kristlikust ilmavaatest nii aru, et kui ta tahab osa võtta poliitilisest elust, siis peab ta omaks võtma tõelikkuse põhimõtted. (V a h e l h ü ü d e d.) Näiteks ütles Inglise riigimees Gladstone, et need kõlblised põhimõtted, mis valitsevad harilikus elus, need valitsegu ka politikas.

Juhataja: Kõneleja, Teie kõneaug on läbi.

L. Raudkepp (krst): Igatahes need on Eesti apostliku-õigeusu kirikule mitte auks, vaid häbiks. (J. Tõnisson, rhv: See on inetu haavamine! — Juhataja koputab haamriga. — J. Tõnisson, rhv: Vaat, see on üks kristlane!)

Juhataja: Rkl. Tõnisson, ma palun Teid end rahustada. (Koputab haamriga. — J. Tõnisson, rhv — L. Raudkepp, krst: Teie olete harimata inimene. — L. Raudkepp, krst: Teie olete ise seda, mis Teie ütlesite.) Rkl. Raudkepp, ma kuulsin Teie suust väljenduse, mis rkl. Paulusele on haavav ja ühtlasi ka ta kirikule võib haavav olla, seepärast teen Teile märkuse.

Samuti kuulsin rkl. Tõnisson'i lauset rkl. Raudkepi kohta, mis sisaldas ütlust, et ta harimata inimene on. Ma pean seda lauset ebasündsaks ja teen Teile märkuse.

J. Jaanis (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kuna mina mineval korral kaitse-sin usuühingutele toetuse andmise seaduseelnõu andmist komisjoni, (V a h e l h ü ü d e d.) siis võttis täna härra Raudkepp sel puhul sõna, et veel kord esile tuua mingeid koalitsiooni kokkuleppe põhimõtteid, mis olevat üles seatud praeguse valitsuse koalitsiooni moodustamisel eriti seaduseelnõude esitamise suhtes. Pean konstateerima, et minu teadmisel ei ole mingit kokkulepet seaduseelnõude esitamise kohta olemas seepärast, et juba 6. augustil möödunud aastal, tähendab kuu aega pärast seda, kui koalitsioon loodi, oli üks asunikkude rühma liige esimene, kes tuli ja esitas kaks seaduseelnõu, mis anti komisjoni. (V a h e l h ü ü d e d.) See on Riigimaade poliitiseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise seadus nr. 2, mis esitati härra Loosalu' poolt ja anti maakomisjoni. Teine seaduseelnõu, nimelt Riiklikkude põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise seadus, anti rahaasjanduse komisjoni. Tähendab, neile J. Loosalu'lt esitatud seaduseelnõudele anti harilik käik. Peale selle on esitatud veel rida teisi seaduseelnõusid väljastpoolt koalitsiooni. Muu seas esitati väljastpoolt koalitsiooni seaduseelnõu, millele oli alla kirjutanud härra Raudkepi rühmakaaslane, nimelt Eesti apostliku-õigeusu koguduste liidu kinnisvarade korraldamise seadus. Vaadake, mulle näib see väga imelikuna, et ühe rühma suhtes tahetakse seaduseelnõude esitamisel

teha erand ja nõutakse koalitsiooni mingi kokkuleppesest kinnipidamist, mida iseäranis rõhutab kristliku rühma esindaja. Kui seaduseelnõude esitamisel tahetakse maksma panna mitmesugused mõõdupuud, siis see ei tõsta Riigikogu autoriteeti eriti oma kodukorra suhtes. Riigikogu kodukord näeb ette seaduseelnõude esitamise korra, ja igal Riigikogu liikmel peab olema õigus esitada seaduseelnõusid. Seepärast lükkam tagasi need väited, mida härra Raudkepp on esile toonud seaduseelnõude esitamisel üksikute rahvaerakonna liikmetest. (Hulgaltised vahelhüüded. — Juhataja koputab haamriga.)

A. Paulus (rhv): Väga austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Raudkepp oma kõnes muu seas nimetas, et kas see raha, mis on saadud asundusekapitali arvel ka meie kiriku heaks, mitte minu peos ei põle. Selle peale pean tähendama, et see raha minu pihku pole saanud, vaid seisab pangas ja antakse välja neile vaimulikkudele, kes pensioniõiguslikud. Ajaleht „Postimehel“ on oma toimetus ja kaastöölised. Nii et need kirjeldused, mis ette toodud, ei puutu minusse. Mis puutub sellesse, et selle seaduseelnõu esitamine on kutsunud välja vaidlused, siis ei oleks asja vaielda. Seaduseelnõu läheb komisjoni, ja komisjon teeb, mis tarvis. Need sõnad, mis ütles rkl. Raudkepp minu ja meie kiriku kohta, ma leian mittevastavaks tõele ja arvan, et sarnaseid sõnu ei saaks kellelegi öelda, veel vähem Riigikogu kõnetoolilt ja kiriku kohta. (Kaitseminister O. Köster: Ei öelnud kiriku kohta!)

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni A. Lauri asemele J. Sikkar (as), K. Baarsi asemele A. Schulbach (tõer) ja V. Hasselblatt'i asemele C. Schilling (sks-r);

rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu A. Schulbach'i asemele K. Baars (tõer);

üldkomisjoni V. Hasselblatt'i asemele M. Vesterblom (sks-r).

5. Riigikogu esindaja valimine kultuurkapitali nõukokku.

Juhataja: Avaldan siinjuures Riigikogu juhatusse ettepaneku, mis ta teeb vanematekogu ülesandel:

Riigikogu juhatus esitab vanematekogu ettepaneku 2. detsembrist

s. a., valida kultuurkapitali nõukogu liikmeks tagasiastunud M. Laarman'i asemele J. Soots.

(Hääletatakse.) Rkl. Soots on valitud kultuurkapitali nõukogu liikmeks.

6. L. Johanson'i küsimine Põllutöoministritele Õisu mõisast Sievers'ile talukoha andmise kohta ja Põllutöoministri vastamine küsimisele.

L. Johanson (stp, loeb):

- 1) Kas on antud 1905. a. karistussalvide juhile Sievers'ile Õisu mõisast maad? Kui on, siis:
- 2) kuipalju,
- 3) missugustel kaalutlustel ja
- 4) missuguste teenete eest?

Põllutöominister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Põllutöoministeeriumis olevatel andmetel ei ole niisugust asja juhtunud.

7. A. Kärneri küsimine Hariduse- ja sotsiaalministritele pühapäevakoolide asjas ja Hariduse- ja sotsiaalministri vastamine küsimisele.

A. Kärner (stp, loeb):

1. Kas vastab tõele, et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumist antakse summasid perenaisteseltsidele pühapäevakoolide ja kursuste korraldamiseks?

2. Kui vastab tõele, siis — miks ei jätkata seda haridusetööd enam omavalitsuste kaudu?

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Kärner küsib, kas vastab tõele, et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumist antakse summasid perenaisteseltsidele pühapäevakoolide ja kursuste korraldamiseks? Seesuguse väite peale võin vastata, et see küll tõele ei vasta. Edasi, teises küsimuses rkl. Kärner küsib, kui vastab tõele, siis miks ei jätkata seda haridusetööd enam omavalitsuste kaudu? Selle kohta võin öelda, et pühapäevakoolide korraldamise alal on seni tegevad olnud omavalitsused ja eraseltsid. (L. Johanson, stp: Aga missugused eraseltsid?) Piirimaade selts on tähtsam neist. (Vahelhüüde: Aga perenaisteseltsid?) Perenaisteseltsidel on kokkupuutumist hariduseministeeriumiga oskuskursuste korraldamise alal, aga neid ei peeta pühapäevadel, vaid äripäevadel.

8. Usuihingutele toetuse andmise seadus
— J. Jaanis'e, A. Pauluse ja J. Sihver'i
ettepanek.

J. Jaanis'e (rhv) ettepanekul antakse seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni.

9. Korterite aktsiaseltside seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

10. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne Diskonto Panga pankrottijäämisega ühenduses olevate küsimuste kohta.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on au ette kanda järgmine erakorraline teadaanne.

Viimased päevad on pankrottiläinud Diskonto Panga asjas toonud päevavalgele erakordseid asjaolusid, milliseid silmas pidades Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm peab tarvilikuks esitada Riigikogule järgmise erakorralise teadaande.

Riigikogu rahaasjanduse komisjonis, vastates sellekohasele küsimusele, seletas Majanduseminister, et kõik, sellega ka Eesti Pank, saavat oma raha kätte Diskonto Pangast. Kahjusid ei olevat kellelgi karta. Kuid nagu ajakirjanduses avaldatud Diskonto Panga hooldajate aruandest näha, ei vasta see oletus tõsiasjadele.

Hooldajate aruande andmetel on panga raamatute põhjal kokuseatud bilansi järgi Diskonto Pangal kohustusi mitte 5,2 miljonit krooni, nagu seda näitab panga poolt avaldatud bilanss 30. sept. peale, vaid 6,1 miljonit krooni. Pangal saadaolevad summad on aga vähenenud võrreldes bilansi summadega ja ulatuvad ümmarguselt 3,6 miljoni kroonini. Seega oleks puudujääk juba raamatupidamise andmetel 2,5 miljonit krooni, mille tagajärjel arvatakse, et tegelikult pank suudab täita oma kohustusi ainult ehk 50% ulatuses.

Edasi on teada, et üks Diskonto Panga direktoritest ja suuremad aktsionärid, vennad Stein'id, on kohtuvõimude poolt areteeritud seadusevastaste operatsioonide pärast panga tšekkidega. Nagu ajalehtedest näha, on Diskonto Panga välistshekke ja tratted ostnud ja vastu võtnud ka Eesti Pank suuremates summades, mis ulatuvad üle miljoni krooni. Kuna osa neist tšekkidest osutus katmatuks ning ka trattede

järgi maksukohuslased mitte küllalt maksuvõimelisteks, siis võib Eesti Pank saada ka neist operatsioonidest tunduvat kahju.

Nagu ajakirjanduses avaldatud andmetest näha, on Diskonto Pank lausa krediitseaduse vastu laene andnud vendadele Stein'idele ja nende naha- ja saapatööstuse ettevõttele ligemale kolmveerand oma summadest.

Mis puutub vendade Stein'ide naha- ja saapatööstuse ettevõttesse, siis on kohtuvõimude poolt võetud selgitamisele ka nimetatud ettevõtte asjaajamine, kuna on tulnud avalikuks andmeid, et ka selle ettevõtte bilansid, nagu Diskonto Panga omadki, olid ebaõigelt kokku seatud.

Vennad Stein'id olid Diskonto Panga peaosanikkudeks. Kuid neil oli ajalehtede andmetel pangas võlga üle 500.000 krooni a vista vekslite vastu. Tegelikult oli seega Stein'ide osa põhikapitalist ainult vekslites.

Kogu sellest Diskonto Panga ja ühendatud saapa- ja nahavabrikute loost ähvardub paljastuda üks suurematest tüssangutest Eestis, mis võib varju jätta Harju Panga lood.

Diskonto Panga nõukogu esimeheks ja direktori kohusetäitjaks oli Juhan Kukk, kes oli ühtlasi ka riikliku Pikalaenu Panga usaldusemeheks. Tõuseb küsimus, mis tegi võimatuks Pikalaenu Panga usaldusemehel Kukul tarvilikkude järelduste tegemise kõigest sellest, mis tema ümber sündis Diskonto Pangas? Kas on üldse sarnane usaldusemeeste instituut otstarbekohane?

Majanduseministeerium teostab järelevalvet krediit-asutuste üle, selleks on seatud ametisse eriline krediit-asutuste inspektor. Ka siin tõuseb küsimus, kas on seisnud see järelevalve oma ülesannete kõrgusel?

Diskonto Panga tumedad lood tõstavad üles üldse rea erakorralisi küsimusi, millistest Vabariigi Valitsus ei tohiks mööda minna väheütleivate ja sealjuures tõsiasjadega mitte kokkukõlasolevate seletustega või lihtsalt vaikimisega, jättes avaliku arvamise teadmatus ja kuuluduste õhkkonda.

Neil põhjustel peame meie vajalikuks erilise ankeetkomisjoni valimise Riigikogu poolt selleks, et selgitada Diskonto Panga pankrotiga ühenduses olevaid küsimusi, niipalju kui need küsimused puutuvad riiklikkude pankade ja Majanduseministeeriumi tegevusse.

On vajalik Eesti rahanduse huvides selgusetoomine Diskonto Panga lugudesse ja avaliku arvamise teadmine, et Riigikogu ja valitsuse poolt astutakse tarvilikud ja kindlad sammud selleks, et Diskonto Pan-

gas ja ühendatud naha- ja saapavabrikute asjaajamises avalikukstulnud väärnähtused likvideeritakse nende ärahoidmiseks kuni juurteni ja et ära võetakse võimalused, kasutada riiklikke rahaasutusi sellasteks tumedateks operatsioonideks, mis võivad heita varju ka nimetatud rahaasutuste peale ja teha neile kahjusid. See mõjuks tervendavalt meie rahaasjandusele ja tõstaks rahaasutuste vastu usaldust nii sise- kui välismaal.

L. Johanson (stp, korra kohta): Teen ettepaneku, rkl. Oina erakorralise teadaande puhul avada läbirääkimised. Kuna aga erakorraline teadaanne on tulnud nii valitsusele kui ka Riigikogu liikmetele ootamata ja et võimalik oleks ühel kui teisel end varustada andmetega, seepärast teen ettepaneku,

läbirääkimised avada järgmisel koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

11. Põllumajandusliku kutsehariduse korraldamise seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Sõster: Käesolev seadus on õieti põllutöökoolide seadus. Kutseharidus väljaspool kooli peab jääma edaspidi vabade organisatsioonide asjaks, kes töötavad oma põhiraja alusel. Meie põllutöökoolid on seni 10 aasta jooksul töötanud ilma seaduseta. Põllutöökoolide komisjon leidis alust koolide käimapanemiseks Vene seadusest. See asjaolu, et seadus on viibinud, ei saa olla seadusele kahjuks, vaid võib ennem kasuks tulla. Seaduses on leidnud väljendamist 10 aasta jooksul kogunenud kogemused ja need on nüüd leidnud siin kinnitamist.

Haridusekomisjonis oli eelnõu kauemat aega arutamisel. Korduvalt juhiti ministri tähelepanu sellele, et koolide avamine ja ülalpidamine sünniks kokkukõlas tõelise tarvidusega nende järele ja oleks vastav meie kandejõule. Ministriumil on kava olemas, mille järgi tuleks igal aastal avada uusi koole 4—5. Kuid viimase nelja aasta jooksul on õpilaste arv põllutöökoolides seisnud ühekõrgusel, ja praegu võivad koolid mahutada uusi õpilasi juurde. Seepärast komisjon juhtis valitsuse kui ka omavalitsuste tähelepanu sellele, et ei maksaks kiirustada põllutöökoolide avamisega. Et meie ei ole jõudnud järele arvu- liselt oma koolide asjus mõnele riigile Lääne-Euroopas, siis see ei peaks meid sundima neid avama rohkem, kui tõeline tarvidus selle järele on. Peab kõigepealt vaatama,

et koolid leiaksid õigustatud olemasolu rahva hulgas. Neist mõtteist juhitud komisjon valitsuse seaduseelnõus hulga koolitüüpe, mis praegu küll veel avatud ei ole, aga missuguseid ministriumil oli tulevikus kavatsus avada, kui nende järele tarvidus peaks tulema. Komisjon leidis, et kuigi vast tarvidus võib olla nende järele, siis on see väikene ja ei sunni neid koole avama. Selle tagajärjel on eelnõust kustutatud §§ 60, 61, 65, 66, 67, 68, 69 ja 70. Komisjon leidis, et karjamajandusekoolide tüüpidest on liigsed karjakasvatajate, karjamajanduse ja võimeistrite koolid. Karjakasvatajate kool on tõelikult kontrollassistentide kooli esimene klass, mida mõttetu oleks kontrollassistentide koolist lahus avada. Siis edasi karjamajandusekool, mis peab ette valmistama nõuandjaid loomakasvatuse alal ning õppejõude kodumajandusekoolidele, kuid põllutöökoolidel ja kõrgemal kodumajandusekoolil on peale muu samasad ülesanded, mille tagajärjel langes ära tarvidus karjamajandusekoolide järele. Võimeistrite kooli oleks ülearune avada eriasutusena, sest võimeistrite kooli võib ette kujutada ainult eriklassina piimandusekooli juures. See mõte on ka teostatud Öisu piimandusekooli juures.

Komisjon kustutas veel aiandusekoolide tüübi, leiti tarvilikuks põllutöökoolide juures aianduse eriklasside moodustamine, nagu see on Pollis läbi viidud, kus aianduse eriklass töötab Mornas.

Komisjon kustutas valitsuse eelnõu § 7 sõnad „peale selle neile koolidele, kellele ei ole kasutada riiginaid ja ehitisi, toetusemääramine kuni 50% kooli ülalpidamiseks tarvisminevatest summadest“. Sõnad kaob neil koolidel, kel oma koolitalu ja ehitised, näiteks Vahil, toetusesaamise võimalus kooli ülalpidamiseks.

Edasi § 19. Koolijuhatajate õigused ja kohused täiendati järgmiselt: „kooli õppe-tegevuses või kasvatuslikus töös ettetulnud väärnähtuste korral õpetajatele märkuste tegemine“. Komisjon leidis, et koolijuhataja on esimene vastutaja kooli õppetegevuse ja kasvatus eest. Et täielikku vastutust kanda, peavad koolijuhatajal ka vastavad õigused olema.

§ 23 täiendati p. 5 järgmiselt: „koolide sulgemisel või klasside koondamisel, kusjuures vallandatud õppejõududele maksetakse teenistustasus ühesugusel alusel riigikoolide õppejõududega“. See lisandus oli tingitud järgmisest asjaolust. Avalikkude koolide ja avalikkude koolide õigustega erakoolide õppejõudude palgad maksab

riik, kuid ainult riigikoolide õppejõud, kui riigiteenijad, saaksid sulgemise või klasside koondamise puhul teenistust kaotades oma palga edasi Riigiteenistuse seaduses märgitud korras. Nüüd aga jäävad järele omavalitsuste ja avalikkude koolide õigustega erakoolid, kes saavad riigi poolt palgad, aga kus õpetajad ei ole riigiteenijad ja kes klasside sulgemisel ei saaks neid soodustusi, mis riigikoolide õpetajad. Selles asjas tahtis komisjon era- ja omavalitsuse kooliõpetajaid seada ühesugustesse õigustesse riigikoolide õpetajatega.

§ 30 võeti „harjutustalu“ asemele „talus“ mõttes, et kooli võivad astuda ka need algkooli lõpetanud, kes oma kodutalus töötanud, vaatamata sellele, kas talu oli harjutustalu nimekirjas või mitte.

§ 33 täiendati järgmise lausega: „ära kuulates tähtsamates küsimustes põllumajanduslikkude keskorganisatsioonide ja asutiste esindajatest koosneva põllumajandusliku kutsehariduse nõukogu arvamist. Nõukogu kodukorra koosseisu ja arutamisele kuuluvad küsimused määrab Põllutööminister.“ Põllumajandusliku kutsehariduse korraldamine on mõeldav kui lahutamata ühenduses seisev üldise talumajapidamise arenemisega. Nimetatud nõukogu on mõeldud suuna andmiseks ja sihtide selgitamiseks kooli töös ja tegevuses.

Pikemaid vaidlusi oli komisjonis peatüki juures, mis määrab õpetajate õigused ja kohused, muu seas ka distsiplinaar karistuse korra. See peatükk sai komisjoni poolt ümber töötatud, nii et §§ 30, 40, 41, 42, 43 ja 44 ümber töötati ses mõttes, et neid püüti kokkukõlastada õpetajate teenistuseseadusega ja õppe- ning kasvatusetöö ülevälve seadusega.

Haridusekomisjon leidis, et Hariduse- ja sotsiaalministeerium on selle küsimusega põhjalikult tegemist teinud ja ei ole kasuta, kui komisjon tarvitab ära selle küsimuse juures need teadmised, mis on kogunud hariduseministeerium sel alal.

Lõpuks §§ 103 ja 104 jäävad välja.

Komisjon ei pidanud tarvilikuks käesoleva seadusega hakata muutma teiste maksvate eriseaduste paragrahve. Komisjon avaldas soovi, et Tempelmaksu seadus ja Tolliseadustik saaksid vastavate novelidega sarnaselt muudetud, et põllumajanduslikud kutsekoolid saaksid samad õigused ja soodustused, mis on antud üldhariduslikkudele ja kutsekoolidele. Teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Peab tervitama, et Riigikogu on jõudnud tähtsamate erikoolide, põllutöökoolide, seaduse arutamiseni. Sellega avaneb neil koolidel võimalus teostada kindlates raamidest ning arendada meie rahvamajanduses kõige tähtsamat oskust, põllumajapidamise oskust. Kuid ühes kerkivad ka küsimuse alla meie põllumajanduslikkude koolide põllumajanduse arendamise küsimused. Aruandja poolt on tähelepanu täie õigusega juhitud sellele, et siin meie oma kandejõust kipume üle minema. Tahetakse üle oma kandejõu uusi koole asutada, kusjuures üksikutes koolides tarvilikul arvul õpilasi ei ole. Õpilaste arv ripub ära suurel määral ka majanduslikust olukorrast ja praegustest meie majanduslikkudest raskustest. Koole teeb kulukaks see, et Põllutööministeerium on sunnitud ära kasutama sootu teisteks otstarveteks loodud hooneid ja ruume. Meie teame, et meie põllumajanduslikud koolid pea erandita on kõik asetatud endistesse mõisahoonetesse, mis kooliruumidena sündsad ja kohased ei ole, ning selle tagajärjel seal palju üleaurust, palju sarnaseid ruume on, mida üldiselt siiski kasutada ei saa. Üldiselt peab õigeks tunnustama põhimõtte, et meie katsumise põllumajanduslikkude erikoolide ümber koondada rohkem õpilasi, mis iseenesest need koolid odavamaks ja rahvamajanduslikult rohkem õigustatuks teeks. Nende ülalpidamine riigile, omavalitsustele kui ka eraasutustele tuleks siis märksa odavam. Praegu sageli omavalitsused ja riik kipuvad koole asutama ilma et tarvilikul määral seniseid koole ära kasutatud oleks. Selles mõttes aruandja hoiatus, mida jagab nähtavasti terve haridusekomisjon, on vast õigustatud. Mul ei tarvitse näiteid tooma hakata üksikute koolide kohta. Mul on juhus olnud käesolevalt kõnetoolilt sellele tähelepanu juhtida, et ma isiklikult normaalseks ei pea meie põllutöökoolide juures praegust õpetajate arvu. Minu arvates võiks praeguse õpilaste arvu juures märksa vähema õpetajatestaadiga läbi tulla, ilma et siin mingeid raskusi õpetajaile tehtaks. Keskmiselt ju meie kaheaastased põllutöökoolid üle 30 õpilase ei oma. Kuid praeguse õpetajate tasuseaduse järgi seal normaalselt töötab 4 määralist õpetajat, peale selle tunniandjad. Nii et 20 poisi õpetamiseks isegi 6—7 inimest tööle rakendatud on. Kui silmas peame, et seaduse järgi õpetaja ainult 25 õppenädalat töös on, ja kui arvestame seega, et õpetajale eritundide juures arvestatakse 1 tund 1½ tunni ette normaalõppetundide arvust,

siis tuleb niisugusel õpetajal 6 kuu kestel vaevalt 3 tundi päevas, mis siiski meie oludes, kus peame kindlasti igal pool kokku hoidma, minu arvates liiga vähe on. Kuigi õpetajad töötavad rohkem, aga siis on neile jällegi eritasu ja erikorraldused ette nähtud. Praegu on näha, et jaoskonna-agronoomid halvemates tingimustes töötavad. Nende palgaolud on märksa halvemad, kui põllutöökoolide juures. Samuti on lugu mõne teise nõuandjaga üksikõik missugusel alal. Juhin Põllutöoministeeriumi tähelepanu sellele, et ühes käesoleva seadusega ta kaalumisele peab võtma õppekavade ja õpetajate tasude asja, kui ta tahab kokkuhoiu printsibist kinni pidada. Mitte et õpetajaile palka vähendada hakataks, vaid et inimesi vähem õppetöö juurde jääks, sest nad suudavad rohkem ära teha, ja vabanevaid agronoome sinna tööle rakendataks, kus neid vaja — nimelt väljapoole kooli.

Selle seaduse II osa käsitab põllumajandusliku kutsehariduse korraldamist väljaspool kooli. Selles osas on kõigest 4 paragrahvi, ning need paragrahvid käsitavad küsimust, kelle kätte põllumajanduse kutsehariduse levitamine väljaspool kooli antakse. Siin määratakse kord kui katsejaamadele, samuti ka neile toetustele, mida väljaspool koole üksikutele organisatsioonidele antakse põllumajandusliku kutsehariduse levitamiseks. Ka siin meie igakord kinni ei pea oma väikestest oludest ja mõnikord hakkame liialdama. Viimati on avatud meil Kehtna kõrgema majapidamiskooli juures kanakasvatuse katsejaam ja seal on kohe algusest personaal võrdlemisi suur rajatud. 45 kana valitsemiseks on rakendatud kõigepealt üks inimene, mis küll vajalik oleks ka vähema arvu kanade juures, aga tal on veel 2 kontrollijat või kaks järelevaatajat, kes ka teatud tasu selle eest peavad saama ja saavad. Kui meil midagi teha tahetakse, siis rajatakse seda ikka väga laialt. Loomulikult tuleb tervitada säärase katsejaama loomist. Tema on vajalik kontrolli teostamiseks kanapidajaile, nagu see on karjapidajaile. Ka siin peab ütleva, et siin rohkem selle peale mõeldakse kulutada, kui meie kitsastes oludes võimalik ja vajalik oleks. Üldiselt tuleb eriti just Kehtna suhtes öelda, et meil eriti selles koolis liialdatakse. Seal on näiteks aianduse alal 2 aiatööõpetajat ja peale selle veel tegelik aednik. Igatahes tuleb öelda, et meie oludes sarnane asi liialdus on. Isegi ülikooli juures, kus meie kõrgema hariduse saajad põllumajanduse alal oma ettevaimistuse saavad, isegi seal tullakse toime ühe

inimesega aianduse alal. Mina olen need paar näidet — aga võiks neid veel palju rohkem tuua — toonud selleks, et juhtida ministeeriumi tähelepanu sellele, et meie kokku tõmmata ja kokku hoida võime, kui meie siin ühiselt käed kokku lööme.

Viimaks tahaksin ma puudutada üht asja, mis on jäetud Põllutöoministeeriumi ja Vabariigi Valitsuse ülesannete hulka selle seaduse põhjal. See on meie põllutöökoolidele maa areaali määramine. Siin jagan ma seisukohta, et meie põllutöökoolidel ei tarvitse suuri mõisaid käes olla, sest need ennast ära ei tasu. Need asutused, kes koole ülal peavad, on sunnitud neile juurde maksma. Seepärast puht rahvamajanduslikust seisukohast ei ole õigustatud suurte maa-areaalide kättejätmine neile, mis tingiks ka suuremat juurdemaksmist. Õppeülesanneteks ei ole sugugi vajalik nii suuri areaale kui üksikutele praegu olemas. (M. Martinson, põl: Peab ikka niipalju olemä, et traktori ümber keerata saab põllul.) Teie ei pruugi sugugi traktoriga künda. Minu arvates ei ole põllutöökoolil tarvis traktoriga künda. Põllutöökooli ülesanne ei ole traktoriga kündma õpetada. Meie künnane hobustega suuremalt jaolt ja meil ei ole nii suuri majapidamisi. Traktoriga kündma õpetamiseks on kindlasti teised võimalused ja teised õppeasutused, need ei ole põllutöökoolid. Põllutöökoolide juures künni õpetamine traktoriga on midugi ka võimalik. (M. Martinson, põl: Õpilane peab ikka tegeliku töö juures tundma õppima jõumasinaid.) Traktor ei ole niisugune jõumasin, mida peaksid tingimata põllutöökoolide õpilased tundma, meil ei ole neid jõumasinaid palju taludes. (J. Tõnnisson'i, rhv vahelhüüe.) Meie peame vaatama meie keskmise talu seisukohta. Meil ei ole põllutöökoolid suurtaludele määratud, vaid keskmistele. (J. Teemant, põl: Kui suur see „keskmise“ peaks olema? — J. Tõnnisson'i, rhv vahelhüüe.) Motoriste ei anna põllutöökoolid mitte, ja kui tahetakse selleks erikoole asutada, siis selle vastu ma ei vaidle. Meie põllutöökoolide juures kasutatakse aga suuri areaale ja meie peame neile majapidamistele juurde maksma. (Põllutöominister A. Kerem'i vahelhüüe.) Suurtele majapidamistele makstakse harilikult juurde.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Penno tähendas muu seas, et see ei olevat tähtis, et põllutöökoolide juures majapidamine suur on, vaid olevat enam tähtis, et väikesed majapidamised oleksid põllutöökoolide juures, mis

hästi korraldatud, sellelt seisukohalt välja minnes, et siis võiksid põllutöökoolide õpilased kõige paremini tegelikult põllutööd õppida. Kuid tegelik elu näitab teist. Ega põllutöökoolid ei ole selleks asutatud, et neis peavad olema niisugused talumajapidamised grupeeritud, mis oma tervikus talumajapidamist peaksid ette kujutama, vaid põllutöökoolides tuleb praktilist õpetust anda selleks, et igaüks tegelikult oskaks põldu harida ja tal põllutöö oskuses teadmisi oleks. Kui meie läheme sellelt seisukohalt välja, et põllutöökoolide juures on kõige sündsamad niisugused talud, mis ainult keskmisele talule vastavad, — aga kui koolis õpib 50—60 õpilast, siis ma küsiksin, olge lahked, mu härrad, kuidaviisi on võimalik seal majapidamises tegelikult põllutööd õpilastele õpetada. Igas keskmises talus, mis 30 tiinu suur, on külvikord jaotatud kõige vähemalt 8—10 põlluossa, nagu tegelikult seda talumajapidamised on, aga siis on künni all nii väike osa, et vaevalt jätkub sellest selleks, et iga õpilane saaks ühe künnivao aastas ära künda, vaid õpilane peab poole künnivao kündmisega leppima. Küsiksin, kas võib niisuguses majapidamises põllutöökooli õpilane kündma midagi õppida? Mitte midagi sellesarnast. Seal majapidamises võib õpilane põllutööd õppida, kus talle antakse hommikul paar hobuseid käte ja öeldakse, ta kündku kuni õhtuni. Ta peab teatud paljuses ja headuses maad kündma, et seda ära õppida. Meil on seni see suur viga põllutöökoolidel olnud, et seal lastakse õpilasi ainult pealt vaadata, kuidas tööd tehakse, aga mitte seda, et õpilane ise tegelikult tööd tegema õpiks. Pealtvaatamisega ei saa kuigi kaugelt, vaid töö õppimisega saame eesmärgile. Kui selle põhimõtte juurde jääme, mis tegelikult õige on, et põllutöökoolides peab õppima ka tegelikku tööd tegema, siis ei pääse tahes või tahtmata sellest mööda, et meie põllutöökoolide juures peavad olema suuremad maa-alad, kus põllutöökooli õpetaja võib õpilasi tegelikke töid tegema õpetada. Kui vaatame keskmist talu ja selle põllu harimist, ma jätan paremad ja viletsamad kõrval, siis paisatab keskmise põllumehe juures silma, et põldu väga halvasti küntakse. Ometi heas maaharimises seisab põllumajanduse hea käekäik. Paistab väga sagedasti silma, et väga madalalt küntakse, sahad on halvasti seatud, et künnimättad jäävad serviti, põllud on umbrohtu täis j.n.e. Seda saame parandada, kui põllutöökoolides teo-

reetilise õpetamise kõrval noormehi kündma õpetame.

Edasi. Võtame loomakasvatamise. Põllutöökoolide juures peavad olema suuremad karjad, kus saab katseid teha karja söötmises, sest kuidagiviisi ei saa katset teha ühe või kahe lehmaga, vaid neid peab rohkem olema; kus saab loomi klassidesse jaotada ja korraldada söötmise katseid, ja palju teisi küsimusi, mis on tarvilikud karjakasvatamise alal tundma õppida, sest meie põllumajandusele on antud karjakasvatamise suund. Kui aga põllutöökoolis vaid mõni üksik lehm on, siis ei saa praktilisi töid korraldada. Üks on selge, et meie peame põllutöökoolide juures tööõppuse põhimõtte läbi viima. Ei saa oletada, et koolimajapidamised — kuigi need väikesed talud oleksid — ilma palgatud tööjõuta läbi saaksid seepärast, et kooli vaheaegadel ja ühtlasi ka õppetöö kestel ei saa õpilased, kes klassides teoreetilist õpetust saavad, neid töid ära teha, mis kooli majapidamises tarvilikud: talvisel ajal — puudeveod, heinaveod ja kõik teised tööd majapidamises, mille tingimata peavad palgatud tööjõud ära tegema. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Ei saa. Kui õpilased lähevad heinu tooma ja puid vedama, siis ei saa nad klassis õppida. Nad võivad teatud aja, üks või kaks päeva nädalas, küll puid vedada, kuid mitte kõike tööd teha. Selleks puudub aeg. Peab olema ikkagi teatud määral palgatud tööjõudu.

Niisama on ka karjatalitamise alal. Sellepärast on äärmiselt tähtis, et õpitagu põllutöökoolides praktiliselt karjakasvatamise töid tegema.

Kui härra Penno ette tõi, et väikemajapidamine põllutöökooli juures õpilasele rohkem praktilist õppimist võimaldab, siis peab tähendama, et seda kõike ei saa täiel määral kooli juures läbi viia, vaid osa praktikast saab praktika-taludes läbi viia. Sinna läheb õpilane ja praktiseerib seal teatud aja, nii kuidas seda kooli kord ette näeb.

Edasi pean tähendama, et on tarvis katseid teha põllutöökoolide juures. Küll mitmesugused sordikatseted, heinakasvatamise katseted, siis väetuse katseted j.n.e. Kui koolitalu on 30 tiinu suur, siis ei jätku selle põldudest küllalt katseteks. (K e s k e l t: Ärge seda rääkige!) Ei maksaks mulle vastu vaielda. Olen tegelikult koolimajapidamist juhtinud 6 aastat ja võin öelda, kuidas tegelikult asi on. Võin andmeid ette tuua, kuidas on Jäneda põllutöökoolis. (V a h e l h ü ü e keskelt.) Ei

üttele, et see hea on, kuid võin öelda, et see halb ka ei ole. Näidake mulle teine koolimajapidamine, mis paremini praegu korraldatud, kui seda on Jäned. Aga siin ütlete: kas see kõik hea on. See ei ole õigel kohal. Kui tahame katseid läbi viia, siis peab tingimata suurem maa-ala olema, sest nagu teada, ei tehta katseid ühel aastal, vaid mitmel aastal: katsetel on oma järeelmõju, tuleb eeltöid teha j.n.e. Katsete maa-ala ulatub Jänedal kuni 40 tiinuni. Kui koolitalu ei ole nii suur, kui tegelikult katsed vajavad, mis siis tuleb teha? See olgu teadmiseks. (L. Johnson, stp: Kas poisid seda kõik teevad?) Miks mitte. Olgu vahele tähendatud, et Jänedal on niisugune kord läbi viidud, et ühe aasta õpilane on praktiliselt koolitalus, teise aasta isatalus ja ühe aasta väljaspool kooli praktiliselt. (Vahelhüüded pahemalt poolt. — G. Lorenz, as: Liiga kalliks lähevad need katsed.) Härra Lorenz, kui meie koolide juures katseid ei tee, kus siis neid teha! Väga õige, et nad kalliks lähevad, aga meie peame seda tegema, meie ei saa sellest mööda, meie peame katseid tegema. (Vahelhüüded keskelt.) Kui talu pind ei ole nii suur, et katseid teha, kui talu on palju väikesem, mis siis teha? Kuidas see siis võimalik on? Kas peab siis juurdelõikeid tegema, et tagajärjerikkalt töötada võiks?

Edasi juhiksin tähelepanu sellele, mis härra Penno ütles, et ei ole tähtis, et põllutöökoollide juures traktorid oleksid, ja teiseks, et õpilased õpiksid traktoriga töötama. Need väited ei ole õiged. Meie põllumajanduslik edu nõuab ja jõumasinate tarvitamine tüürib selle poole, et mootor on läbi löönud ja aurumasina kõrvaldanud. Minu teadmise järgi on praegu neis riigimõisades, kus riigi põllutöökoollid asuvad, umbes 60—75% traktoreid, võib-olla on üksikuid majapidamisi, kus neid ei ole, kui paari aasta eest käisin riigimõisad läbi, siis oli väga palju traktoreid. Praegu on sündsam jõumasina traktor, mis enam-vähem läbi löönud. Traktor on mitmekülgne tööriist, temaga küntakse maad ja peksetakse rehte. Meil asutatakse rehepeksuühinguid, ja paljudel on traktorid. Kui statistikat vaatate põllutööriistade kohta, siis leiate palju traktoreid. Iga aasta ostetakse uusi juurde. (G. Lorenz, as: Aga kui palju talusid on need traktorid pankrotti viinud?!) Iga asjaga võib talu pankrotti viia. Arusaadavalt, meie võime ka kõige parema talu hobustega pankrotti viia, kui hobuseid liialt toidetakse ja liiga palju sõiduhobuseid peetak-

se. Talu võib iga asjaga pankrotti viia. Praegu eelistatakse karjapidamist. Peab üttelema, et karjatoitmisega on paljud talud läinud raskustesse. Kas peame seepärast karjapidamise kõrvale heitma? Ei, vaid ümberpöörduvalt, meil tuleb seda reaalselt võtta ja vaadata, kuidas läbi saada. Kui meie ei õpeta põllutöökoollides õpilastele traktoriga ümberkäimist, kes siis seda peab õpetama? (R. Penno, as: Selleks ei pruugi sugugi mõis käes olla.) Minu härrad, ma küsiks teilt, kui teie lähete 30-tessatiinilise talu põllule, võtate osa katsepõldude alla, siis teie ei saa enam traktoriga oma põllul ümber pöörata, siis peate võõra põllu peale minema ja seal ümber pöörama. Raske on selle vastu vaielda, et meie põllutöökoollide juures ei peaks traktoreid olema. Kui põllutöökoollide juures traktor on olemas, siis peab ka majapidamine niisugune olema, et ta traktori suudab ülal pidada. Võin oma praktilisest tööst näiteid tuua, et õpilased on traktorist huvitatud ja 50% õpilastest õpib traktorit põhjalikult tundma. 50% on siis neid, kes ainult kündma õpivad. Et asjast huvitatuid rahuldada, selleks on Jänedal põllutöökoollide juures vana traktor, mis lahti võetakse tundmaõppimiseks j.n.e.

Paljudes põllutöökoollides on ka mootor olemas, millega tööd tehakse.

Vaatame põllutööriistu, mis meie koolides olemas. Meil on põllutööriistade valik kaunis raske, sest põllutööriistade erisorte on väga palju, ja kui tahame paremaid masinaid õpilastele näidata, selle juures ei taha aga ühe vabriku agendiks hakata, siis peab vähemalt majapidamine niivõrt suur olema, et paar-kolm masinat jõuaks endal pidada. (Keskelt: Muutub põllutööriistade laoks.) Vaadake, kui väikeste põllutöökoollide juures seda teha, siis loomulikult muutub see laoks, aga kui on suuremad majapidamised, siis ei ole kolm niidumasinat majapidamises mitte palju. (R. Penno, as: Kui 4 head tüüpi on?) Olge lahked, võite selles majapidamises ka neli võtta. (R. Penno, as: Kui 5!) No nii Teie võite ka sada üles lugeda. Ometi on selge, et 3—4 tüüpi ei ole palju suuremas majapidamises. Samuti peavad õpilased tundma ka mitmesuguseid teisi põllutööriistu, nagu atrade j.n.e. proovimist, need on kõik niisugused asjad, mida põllutöökoollide õpilased peavad õppima. Iga majapidamine peab põllutöökoollide juures omaga välja tulema, ja ei ole õige, kui kunstlikult majapidamist ülal peetakse. Kunstlik on majapidamine siis, kui see 30

tiinu suur on. Selle majapidamise tulud on väikesed ja ei suuda talu ülal pidada. Sellepärast ei ole väikesed majapidamised põllutöökooli juures soovitatavad, vaid majapidamised peavad niisugused olema, et majanduslikud kulud tasa teevad.

Ei ole õige, olgu see riik, omavalitsus või eraselts, et ta peab tulusid mujalt otsima ja kooli majanduslikkudeks kuludeks välja andma, vaid koolitalu peab tingimata nii suur olema, et ta suudab kooli majanduslikud kulud tasuda. (R. Penno, as vahelhüüe.) Kui tahate piiritusest kõneleda, siis võin ka sellest rääkida. Võin öelda üht, et Jäned mõisa aruanne on igaihele kättesaadav, minu teada on aruanded saadetud ka põllumajanduse osakonnale. Jäned on keskseltsi omandus, ja igaüks, kes soovib, võib majapidamist näha ja arveid ning aruandeid saada. Et Jänedal omal ajal palju võlgu oli, tekkis sellest, et seal ei juhitud majapidamist õieti ja sellepärast langes Jäned raskustesse. Nüüd aga tuleb Jäned majapidamine omaga läbi.

Võin terve rea koole nimetada, mis hästi omaga välja tulevad ja ülejääke annavad. Ma arvan, et härra Põllutööminister võib nende üle seletusi anda, et see õige on. On ka neid majapidamisi olemas, kus juurde makstakse ja majapidamine hästi välja ei tule. Riigikogu peab teadlik olema põllutöökoolidele maa andmises, et nad võiksid oma majanduslikud kulud vabalt katta. (Keskel: Kui suur see „vabalt“ peab olema?) See on sellest, kuidas on maa headus. (Vahelhüüe keskel.) Ma ütlesin, et väikesed põllumehed tulevad sealt välja. Meie õpetame neid kündma, aga järgmisel aastal läheb ta kuskile praktika tallu ja õpib seal seda väikemajapidamises. (J. Saar, as: Poisid oskavad siis juba künda, kui nad sinna kooli lähevad.)

Juhataja: Kõneleja, ma peatan Teid pisut. Ma palun Riigikogu liikmeid mitte vahele hüüda. Järjekindlalt vastata vahelehiüüetele, see pikendab ainult kõnet. Ühtlasi palun kõnelejat mitte kõneleda üksikute Riigikogu liikmetega, vaid kõneleda kogu Riigikogule, siis ei ole põhjust vahele hüüda.

K. Tonkmann (põl): Kui välja kutsutakse, siis peab reageerima. Edasi ma juhiaksin tähelepanu majade korrashoiu peale. On teada, et põllutöökoolide juures on terve rida suuri maju olemas: õpilaste elumaja, koolimaja. Hooned ja nen-

de korrashoidmine nõuab teatava hulga kulu. Kui maa väike, siis loomulikult ei anna see enam niipalju tulu, kui hoonete korrastamine maksma läheb. Kust siis lõpuks see raha tuleb? Siis tulgu omavalitsus, tulgu riigikassa ja maksu juurde. Kas see on siis õige, kui õpetame põllumehed välja, et neil igal sammul riigi raha abiks oleks.

Austatud Riigikogu liikmed! Need on põhjused, mispärast ei või koolitalusid väikesteks teha, aga kui meie siiski seda teeme, siis peame seejuures teadlikud olema, et need majapidamised ei saa olla elujõulised, ja neile peab riik või omavalitsus igal aastal teatavad summad juurde maksma.

A. Hermann (stp): Põllumajanduslik kutseharidus on osa rahvaharidusest ja seepärast, rääkides põllumajanduslikust kutseharidusest, ei saa märkimata jätta, missugune vahekord on põllumajandusliku kutsehariduse vahel üheltpoolt ja rahvahariduse vahel üldse. Et seda küsimust lahendada, selleks algan teise küsimusega: missugune peaks olema meie rahvahariduse üldsiht? Millele vastus oleks: rahvahariduse üldsiht on maa iseäraldustest, maa looduslikest tingimustest ja peab olema neile vastav. Missugused on aga meie maa looduslikud tingimused? Meie kliima on halb, ebasoodne, eriti põllutöök: suvi vihmane, lühike; sügis ja kevad pikad ning muutlikud; maapind enamasti soine ja liivane, kuna maapõuevaru on väga vähesel määral. Et niisugusel maal elada, on tarvis, et selle elanikud teeksid tööd ja püsivat tööd, — ning sellele peab põhjenema ka antud maa rahvaharidus. Meie rahvaharidus peab õpetama meid seega esijoonel tegema tööd, ja kuna selleks, et tööd teha, peab omama oskusi, siis on selge, et meie rahvaharidus peab koosnema peamiselt oskuse õpetamisest, peab põhjenema eeskätt praktilikal, viima praktiliste sihtide taotlemisele.

Meie haridusepolitiika ongi üldjoontes niisugune olnud. Kui vaatame meie koolikorraldust, siis võiks märkida siin hariduse taotlemiseks kaks pikkuselt erinevat teed. Üks tee võtaks alguse algkoolist ja viiks sealt kas täiendusekooli või kutsekooli, mille juures täiendusekool õpetaks meile oskuseaineid, alalt mitmekesisemaid. Kuigi mitte väga põhjalikult, kuna kutsekool oleks alalt kitsam, kuid sisult põhjalikum. Teine tee viiks algkoolist läbi üldharidusliku keskkooli kõrgematesse õppeasutustesse, et õpetada samuti praktilises

elus tarvisminevaid teadmisi ja oskusi. Seega on kogu meie haridus praktiline ning viib praktiliste sihtide taotlemisele, ja ta peabki niisugune olema. Ta moodustab terviku, kujundab kindla süsteemi, ja on selge, et ta peab omama seetõttu ka ühise administratsiooni. Ma kordan, kõik meie koolid taotleavad ühesuguseid sihte, tahavad kõik olla praktilise suuna kandjateks — kuna haridus hariduse enese pärast ei ole meie kitsastes oludes mõeldav —, siis on täiesti arusaadav, et kogu haridus peaks koondatud olema ka ühe administratsiooni kätte. Niisuguse administratsioonina on meil mõeldav hariduseministeerium. Käesolev põllumajandusliku kutsehariduse korraldamise seadus asetab aga põllumajanduslikud kutsekoolid Põllutööministeeriumi alla. Kas on selleks küllalt kaaluvaid põhjusi? Põhjusteks tuuakse ette kaks asjaolu: esiteks, et lähendada põllumajanduslikku haridust tegelikule elule, ja teiseks, et hõlbustada kontrollipidamist põllutöökoolide juures olevate mõisade üle. Kui see nii on, kuidas toimida siis teiste kutsekoolidega? Kui meie põllumajanduslikud kutsekoolid hariduseministeeriumi alt eraldame, et neid lähendada tegelikule elule, kas ei peaks meie siis ka teisi kutsekoole viima teiste vastavate ministeeriumide alla. Et ka neid lähendada elule? Veel enam, kas ei peaks meie samadel põhjustel ka ülikooli fakulteete üksteisest eraldama ja jagama need üksikute ministeeriumide vahel?

Kui neist põhimõtetest välja minna, siis peame küll oma haridusepoliitika andma hoopis isesuguse suuna, peame hariduse killustama, kutsekoolid hariduseministeeriumilt eraldama j.n.e. Mis jääks hariduseministeeriumile? Üldharidus, — täienduskoolid vast ka — ja ometi peab meie haridus üldse, ka hariduseministeeriumile alluvais koolides, taotlema peamiselt just praktilisi sihte.

Kui viia põllumajanduslikud koolid Põllutööministeeriumi alla, siis kannataks selle all esiteks meie haridusepoliitika ühtlus; teiseks tekiks paralleelne koolide administratsioon, kuna koolid alluksid osalt hariduseministeeriumile, osalt Põllutööministeeriumile ja osalt võib-olla tuleksid viia järjekindluse mõttes isegi teiste ministeeriumide alluvusse, — ühtlasi teeks see meie hariduse juhtimise tingimata ka kalliks. (K. T o n k m a n, põl: Kas meie peame viima poliitisekooli ka sinna alla? — V a h e l h ü ü e: Aga sõjakooli?) Sõjakool seisab eraldi. Sõda ei ole kultuuriline

nähtus, see on hädaabinõu. Parem oleks, kui sõda ja sõjakooli ei oleks.

Meie kooli administratsiooni jagamine teeks meie hariduse palju kallimaks ja ei vastaks meie rahva kandjõule. Kui praegu räägitakse koondamistest ja koondamistest seepärast, et kokku hoida, siis antud juhul minnakse küll välja lajutamisele. Missugune tekiks aga käesoleva seaduse vastuvõtmisel olukord põllumajandusliku hariduse korraldamisel? Põllumajanduslikud koolid satuksid seega mitmesuguste ministeeriumide alla. Põllumajanduslikud kutsekoolid alluksid Põllutööministeeriumile, täienduskoolid aga, mis pea samalaadilised, kuna nad õpetavad samuti loomakasvatamist, kanakasvatamist, taimekasvatamist, aiandust, mesindust j. n. e., need alluksid hariduseministeeriumile. Tekib paralleelism. Kuid veel enam. Hariduseministeerium, lugedes ennast kutsutud olema levitama siiski ka põllumajanduslikku haridust, ei lepi ainult täienduskoolidega ning avab kutsekoolide asemel erianelisi gümnaasiume j. n. e., mis paratamata viib lajutamisele. Iga ministeerium püüab levitada omi koole: Põllutööministeerium asutab omi, kus see võimalik, samadesse kohtadesse avab samalaadilisi koole ka hariduseministeerium. (R. P e n n o, as: Nad peavad kokku rääkima, et nad ei tee!) Aga kokkurääkimiseks alust on selles seaduses väga vähe. Ainult § 39 räägib õppetöö ja kasvatus korraldamisest kokkuleppel, kuid niisugune kokkurääkimine pole seni tagajärgi andnud. Paljudes kohtades on samalaadilised koolid lähestikku, ja tuleb ette asjaolu, et üks kool meelitab õpilasi endale, teine endale: tundub puudus õpilastest. See näitab, et koole on palju, rohkem, kui tegelik elu nõuab, ja see lajutamine kestab tingimata edasi, kuni püsib mitmekordne koolide administratsioon. Seetõttu, et koolid on jaotatud osalt Põllutööministeeriumi, osalt hariduseministeeriumi vahel, tekib ebamäärasus aga ka käesolevas seaduses eneses. See seadus ei taha näha enese kõrval hariduse alal teist seadust, seda seadust, mille maksmat paneb hariduseministeerium. Nii näeme siin erimääruisi õpetajate kohta, mis võiksid olla üldises õpetajate teenistuseseaduses, samuti määruisi järelevalve kohta koolides j.n.e. Käesolev seadus püüab kujundada enesest terviku, püüab koondada eneses kõik küsimused kooli kohta ja ometi on see ebaõige, sest põllumajanduslikkude koolide ja kõigi teiste koolide vahel on olemas ka kokkupuutumise punktid, mis tuleksid korraldada ühiselt.

Ma leian, et kuna meie rahvas on vaene, ja just seepärast, et meie rahvas on vaene, ning kuna meie riik on väga väikene, ja just seepärast, et meie riik on väikene, ei võiks meie oma koole Põllutööministeeriumi alla viia. Kui meie riik oleks suur, siis võistlus koolide vahel võib-olla oleks soovitatav, ja kui meie riik oleks rikas, siis ei saaks ka midagi rääkida selle vastu, et põllutöökoolid alluksid Põllutööministeeriumile. Meie rahva vaesuse ja riigi väikesuse tõttu vaid peaksime kõigiti püüdma selle poole, et haridus ei läheks liiga kalliks, ja seepärast peame ajama ühtlast haridusepoliitikat ning koondama koolid ühe administratsiooni alla. (Keskel: Päris õige!) Seepärast, et alal hoida haridusepoliitika ühtlust ja teisest küljest, et ära hoida paralleelsete koolide administratsiooni tekkimist, paralleelsete samasisuliste koolide tekkimist, mis alluksid mitmesuguste ministereeriumidele, samuti koolide arvus ebamäärasuse ärahoidmiseks peaksime küll kõik koolid koondama ühe ministereeriumi alla, ja ma leian, et niisuguseks ministereeriumiks võiks olla hariduseministeerium.

Aruandja A. Sõster (lõpusõna): Seaduseelnõu õieti vastuvaidlemist Riigikogult leidnud ei ole, seepärast loodan, et Riigikogu ühineb komisjoni ettepanekuga.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

Vaheaeg kl. 19.12 min. — kl. 19.31 min.

12. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Kask.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

13. Raudteede seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Kask.

Üldkomisjoni kaasaruandja J. Holberg.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise. Seaduseelnõu tuleb hääletamisele peatükkide kaupa.

Pealkiri võetakse vastu.

(I osa I peatükk §§ 1—18.)

B. Eilman (stp): Väga austatud

Riigikogu liikmed. Seaduse II lugemisel tegin ma § 7 juures mõned parandused, III lugemisel korrates samu paranduse-ettepanekuid eeldan, et Riigikogu need vastu võtab. Seisukord on tõepoolest niisugune, et need kärpimised, mis seaduses läbi viidud, käivad peamiselt raudteeteenijate õiguste piiramise kohta, see aga ei ole minu arusaamise järgi mitte millegagi põhjendatud.

Lisaks sellele, mis ma juba II lugemisel ette kandsin, pean tarvilikuks ette kanda veel järgmist. Juba Vene tsaarivalitsuse ajal oli raudteeteenijaile lisaks kaugesõitude priipiletitele ette nähtud suvepiletid ja nõndanimetatud provisiooni või toidumuretsemise piletid. Need piletid on aga käesolevast seadusest täielikult välja jäetud. Tõsi küll, paragrahvi I osa järgi on Vabariigi Valitsusel õigus erakorralistel juhtudel otsustada pileтите andmise küsimusi, kuid kas Vabariigi Valitsuse otsustamisele kuulub tähendatud pileтите andmine, seda ei tea öelda. Kuigi meie raudteede pikkus ei ulatu Vene riigi piirides olevate raudteede pikkuseni, siiski on meil olemas sarnaseid kaugaid nurgakesi, kust raudteeteenijad hõlpsasti linna ei pääse ega ka ümbruses kõiki aineid saada pole. Ja kui nüüd seaduse järgi võimaldatakse neile ainult 6 pärisõidupiletit, siis minu arusaamise järgi need on ette nähtud ainult selleks, et ühendust pidada sugulastega, aga mitte selleks, et endale toidu- või tarbeaineid muretseda. Sellest välja minnes arvan mina, et kui Vabariigi Valitsuse poolt on viidud läbi määratu suured kärpimised raudteeteenijate õigustes ja soodustustes, siis vähemalt Riigikogu peaks arvestama sellega, et Eesti Vabariigi loomisel anti raudteeteenijaile vekseld välja. Olles ise 1919. a. riigiraudteede peatehastes, mäletan väga selgesti, kui käisid Asutava Kogu valimisel mitme erakonna esindajad raudteetehastes ja rõhutasid eriti raudteede ja raudteeteenijate tähtsust meie riiklikus elus ja andsid suusõnalise töötuse, et nad kindlustavad kõik need õigused ja soodustused, mis Vene ajal olid raudteeteenijaile antud, ka Eesti ajal, — seepärast arvan ma, et praegu ei oleks mingit moraalset õigust Riigikogul hakata neid õigusi kärpima, pealegi, kordan veel, et väga palju on neist õigustest juba niikuinii kärbitud.

Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut,

võtta § 7. rida 11 „6“ pileti asemele „12“ ja 13. reas sõna „algkoolis“ järele sõnad „kutsekoolis ja keskkoolis“.

Raudteeteenijal praeguse väikese palga ei ole võimalik oma lapsi, kes algkooli lõpetanud ja kellel head anded ja tahaksid edasi õppida kas kesk- või kutsekoolis, seal käia lasta sõidukulude pärast. Kuid riigile minu arvamise järgi see nimetamisväärtki kulusid ei teeks, kui võimaldataks kesk- ja kutsekoolides käivatele lastele priisõidupiletid.

L. J o h a n s o n (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Il lugemisel vastuvõetud kujul see paragrahv, mis käsitab sõidupileteid, halvendab praegust seisukorda. Praegu saavad raudteeteenijate lapsed, kes käivad kutse- ja keskkoolides, priisõidupiletid. Kui aga see seadus vastu võetakse, siis jäävad nad sellest ilma, ja tagajärg on, et väga paljud raudteelastest, kellel ei ole võimalik linna korterit võtta, peavad oma lapsed kutse- ja keskkoolidest ära võtma. Kas see on tarvilik? Ütleme, kui riik seeläbi erilist kokkuhoidu saaks, siis oleks see põhjendatud. Aga mis kokkuhoid see lõpude-lõpuks on, kui raudteelastelt võtame nende senised palgalisad ja soodustused ära. Õige palju raudteelaste lapsi käib kaugemalt, näiteks Aegviidust, Tallinnas kutse- ja keskkoolides. Rongide sõidukava on niisugune, et neil ei tarvitse linna korterit võtta, vaid võivad hommikul linna sõita ja õhtul tagasi. Linnas korterivõtmise on seotud eriliste kuludega, mida väikesemapalgalise raudteelase, näiteks rööpa-seadja ja teiste sissetulek ei võimalda. Kui nüüd Il lugemisel vastuvõetud seisukoht läbi läheb, siis lõigatakse otsekohe neil lastel, hulkadel noortel inimestel kesk- ja kutsekoolis käimise võimalus läbi. Õelge, milleks on see tarvilik praegu? Kas meie riigi rahaline seisukord muutub seeläbi paremaks, kui teatud hulk noori inimesi kesk- ja kutsekoolidest ära võetakse. Kuhu nad pannakse? Võidakse oelda, mingi tööle. Andke neile tööd. Ja nende keskel on väga paljud, kes tahavad õppida ja kellel on ka andeid, et nad võivad õppida, ja mispärast peaksime nende noorte inimeste saatuselõnga otsekohe nagu läbi lõikama. Ma leian, see on asjata ja seda ei ole tarvis. Seni on raudteelaste lapsed saanud kutse- ja keskkoolis käimiseks tarvilikke priipileteid, ja seda tuleb ka edaspidi võimaldada. Kui aga seda siiski ei tehta, siis sellega luuakse väga palju kurbloolust noorte inimeste elus, ja selleks ei ole ju ometi mingit tarvidust. Ma tean, et meil ette tuuakse, et näiteks Aegviidus ja Jänedal ei ole ju ainult raudteelaste lapsed üksi, vaid seal elavad ka teised, miks siis neile priipileteid ei

anta? Ma arvan, et niisugust mõõdupuud selles küsimuses üldse ei või tarvitada, mispärast raudteelased saavad ja teised ei saa. Siin on tegemist teatud kategooriaga, kes on rakendatud raudteeteenistusse, ja neil peavad sel alal, kus nad teenivad, teatud soodustused olema. See peaks igaihele arusaadav olema, ja seepärast juhin Riigikogu liikmete tähelepanu sellele, et riik midagi ei võida, kui teisel lugemisel vastuvõetud paragrahv leiab ka kolmandal lugemisel vastuvõtmist, vaid seeläbi tehakse väga palju kahju meie raudteelaste perekondadele ja noortele inimestele. Seepärast tuleks võtta vastu rkl. Eilman'i parandus.

K. T o n k m a n (põi): Austatud Riigikogu liikmed! Pean seda tagasi tõrjuma, mida rkl. härra Johanson tähendas, nimelt, nagu oleks siin raudteeteenijatega hoolimata ümber käidud ja nagu ei tahetaks nende õigusi tunnustada, mis neil enne olid... (L. J o h a n s o n, stp: Mis neil praegu on.) ja mis neil praegu on. Komisjon kustutas selle teistel põhjustel, mitte aga neil põhjustel, mis Teie ette tõite, komisjon läks välja nimelt seisukohast, et ühe-õiguslus peab maksma raudteeteenijatel riigiteenijatega. Ei ole õige talituseviis, kui postiametkonna — kes paralleelselt kuulub Teedeministeeriumi alla — laps läheb keskkooli ja peab pileti ostma, raudteeametniku laps aga saab priipileti. Palgaolud ja muud tingimused on neil ometi võrdsed. (L. J o h a n s o n, stp: Pagari laps ei pea ostma kringlit, kingsepa laps aga peab ostma!) Härra Johanson, ega raudtee ei ole mõni kringel ja ega raudteelane ei tee seda kringlit, vaid raudtee on riigiettevõtte, kus inimesed tööd saavad. Siis võiks ju nõuda ka, et postiametkonna lastel ei tarvitseks kirjale marke peale panna. (K. P ä t s, põl: Iseäranis armastusekirjadel!)

Alamkomisjon kui ka pleenum võttis need asjaolud arvesse ning kustutas selle eesõiguse.

L. R a u d k e p p (krst): Eelkõneleja puudutas üht küsimust, mille kohta puudub selgus. Ma soovitsin, et aruandja selgitaks neid küsimusi, nimelt raudteejaamas elavate posti-telegraafi ametnikkude suhtes. Raudteeteenistuses olevate isikute perekondade lastele antakse võimalikult priisõit; siis on veel ettepanek tehtud, et seda antaks ka kesk- ja kutsekoolide õpilastele. Missugune alus oli komisjonil, et raudtee posti-telegraafi ametnikkude lapsed välja jäeti? Mulle tundub, et see on ülekohtune.

Kui panna maksma ühine ja õige mõõdu-puu, siis postiteenijate ametkonna lapsed, kes vähemalt algkoolis käivad, oleks pidanud ka vabastama piletimaksust. Ma paluksin aruandjalt selle kohta seletust. (K. P ä t s, põl: Seal elavad politseinikud ka, kas neile siis ka ei saa?)

L. J o h a n s o n (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei ole öelnud, et komisjon oleks palfatahtlikult otsustanud ning hoolimata ümber käinud. Neid sõnu ei ole ma tarvitanud ja palun minu suhu neid mitte panna. Ma olen tähelepanu juhtinud sellele, et raudteelaste lapsed saavad priisõidu, kui nad käivad kesk- ja kutsekoolides. See seisukord tuleks alles jätta. Et teistel ei ole seda õigust, sellega ei saa põhjendada selle äravõtmist. Ühel kategoorial on ühed ja teisel teised soodustused. Nii ei saa kõik Jänedä mõisavalitsejad olla. (K. T o n k m a n, põl: Noh, see passib siia väga vähe.) See passib ses mõttes, et meie ei saa raudteelased kõik olla. Seal on teatav kategooria olemas, ja peame vaatama, mis on võimalik sellele kategooriale anda, et üldhuvide selle all ei kannataks. Algkoolis ja kesk- ja kutsekoolides käivatele lastele on seni antud priipileiteid, ja see on nii sisse juurdunud raudteelastele, et kui tahetakse senist seisukorda muuta, siis tuleb tõsiselt seda põhjendada. Aga seda ei ole tehtud. Mispärast tulevad neilt priipiletid ära võtta? — Ainult seepärast, et teistel ei ole, — niisuguse seisukohaga ei saa ühegi küsimuse juurde minna, mispärast ühel on ja teisel ei ole. Üks on ühel alal ja teine teisel, ning kõik on erinevad üksteisest. Aga siin on teatud inimestega tegemist, kes on raudteeteenistuses, kes on oma tööjõu sinna pannud, kes on asetatud erilistesse tingimustesse, ja neile tuleb võimalus anda selieks, et nad oma lapsi võiksid niiviisi kasvatada, nagu see terve rahva ja riigi huvides on. Ja kellele oleks midagi selle vastu, kui näiteks Jänedä või mõne teise koha raudteelase, ütlemisega putkavahi, rööpaseadja või teemeistri laps käib kutsekoolis? Ta on kasvanud raudteega kokku ja temast võib-olla saab hea teemeister, võib-olla osav insener, võib-olla sarnane ametimees, kelleks teisel lapsel ei oleks eeldusi. Ma arvan, et siin takistus ei ole mingit põhjust, ja see on teatud määral nende senise seisukoha halvendamine. Seni on nad priipiletiteid saanud, ja korraga kõik ära võtta, ma arvan, et selleks peavad olema tõsised, kaaluvad põhjused. Aga neid meil ei ole.

B. E i l m a n (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Ettepanekut korrates ei tahtnud ma pikemalt põhjendada hakata ettepaneku tarvidust, kuid härra Tonkman, puudutades seda küsimust, tõi ette postiteenijaid, siis tõepoolest tahan öelda, et postiteenijate palgad võrreldes raudteeteenijate palkadega ei ole hiilgavad. Kuid meie ei saa kergel käel, ilma kindla aluse ja tarviliku põhjusega ümber lükata neid õigusi, mida raudtee loomisest peale raudteelased omandanud. Kui põhja-õhtu raudtee eraseltsi käest riigi kätte läks, siis olid sellega ka eraseltsi poolt raudteeteenijaile antud soodustused. Raudteelased on pidanud loobuma paljudest soodustustest ja õigustest seetõttu, et neil puuduvad vastavad dokumentaalsed andmed. Nagu näiteks majad, kus praegu asuvad Prantsuse lütseum ja riigi tööstuskool, on raudteelaste rahadega ehitatud. Kui raudteelane olen ise nende majade ehitamiseks maksnud $\frac{1}{2}\%$ oma palgast. (K. P ä t s, põl: Meie kogudustelt üle maa on majad ära võetud, keegi ei ole nutnud.) See võib väga õige olla, ma selle vastu ei vaidle, kuid raudteelased on need majad ehitanud, et oma tulevastele põlvedele haridust võimaldada. Meie teame, kui raske oli Vene tsaarerialal haridust eestlasel saada. Eestlane ei saanud oma haridust Eesti pinnal arendada ega kasutada, vaid ta saadeti kaugematesse Venemaa nurkadesse. (R. P e n n o, as vahelhüüe.) See on päris õige, härra Penno. Kui vaadata meie praeguse riigi kõrgemate ametnikkude koosseisu, siis võib kinnitada, et kõrgematest riigiametnikkudest on suur protsent optandid. Ja kui teie küsite nende käest, kus nad varem ail aastail olid, siis vastavad nad sama, mida mina ütlen, et olid Venemaal ja et tsaarivalitsuse ajal eestlane Eestimaal nimetamisväärsel kohta ei saanud, kus ta oleks võinud töusta, vaid ta pidi Astrahani, Kaukasusse, Siberi j. n. e. minema, seal sai ta ainult edasi. Ma usun, selle vastu keegi vaielda ei saa. (K. P ä t s, põl: Ega see raudtee alal ükski nõnda polnud.) See on päris õige. Aga kui mina nüüd siin sõna võtsin, siis tahan alla kriipsutada just seda, et ei minul ega ka raudteelastel ei ole selle vastu midagi, kui neilt priipiletid ära võetakse ja selle vastu nad saavad kindlustatud inimväärlise palgaga. Kuid kahjuks juba Eesti iseseisvuse algupäevist peale, kui oli raudteelaste palgaküsimus päeva-korras, siis ikka ja alati rõhutati seda, et teie olete asetatud privilegeritud seisukorda, teil on priisõidupiletid, teile on antud korterid ja muud sellekohased soodus-

tused, mida teistel riigiteenijatel ja ametnikudel ei ole. (R. Penno, as vahelhüüe.) Härra Penno, mina olen ise olnud eelarve-komisjonis ja võin öelda, et Teedeministeeriumi eelarve arutuse puhul on ikka ja alati kõne all olnud just need soodustused priipiletite, korterite j. n. e. näol. (R. Penno, as: Mis privileegium see on siis!) Teie ei pea seda privileegiumiks, aga ei taha ka neile võimaldada seda, mida nad on saanud vanal tsaarivalitsuse ajal. Kõigest sellest välja minnes peab ütleva seda, mida eelkõneleja rkl. Johanson ütles, et praegu saavad raudteelased 12 priisõidupiletit aastas, peale selle on veel ette nähtud koolides käimine, algkoolis, keskkoolis, kutsekoolis ja isegi ülikoolis käimise puhul piletid. Mina jätsin oma ettepanekus ülikooli välja, eeldades, et ülikoolis käijad inimesed on kui mitte täiesti täisealised, siis sinnapoole jõudmas; inimesed, kes teatud ajal, kus ülikool ei tööta, võivad endale sissetulekut hankida. Aga algkooli, keskkooli ja kutsekooli õpilased on alaealised ja need ei saa kuidagi hankida enesele sissetulekut, ja seepärast peaks Riigikogu neile selles mõttes vastu tulema, sest nüüd on koolid alanud ja need, kes on endiste eelduste järgi koolidesse läinud, peavad katkestama oma õppimise, kui see seadus maksma hakkab uuest aastast. (Keskel: 1. aprillist.) Ükskõik, aga mis kasu saame meie sellest? Mitte mingit kasu. Meie praegune majanduslik konjunktuur ja riigiteenijate alaline vintsutamine on tõepoolest viinud inimesi riigitüdumiseni, ja mida rohkem neid veel piitsutatakse, pigistatakse ja kärbitakse nende õigusi, siis ei ole mingit kahtlust, et sellega riisutakse neilt viimne kannatus. (K. Päts, põl: Kelle kulul teie siis aga kõik tahate? Kas need ka ei tüdine ära?) Härra Päts, aga kuipalju on kannatanud raudteelased nende pärast, kes on lõonud riigi rahast sadasis miljoneid läbi. Raudteelased ei tohi aga midagi öelda, kui nende õigusi kärbitakse, palku vähendatakse, tööaega pikendatakse. Lähemal ajal on oodata uue raudtee avamist, ja meie teame, et Teedeministeeriumil on kavatsus 15% raudteeteenijaid sinna üle viia. Samuti kärbitakse kunstlikult raudteelaste palku. (K. Päts, põl: Mis tähendab kunstlikult?) See tähendab seda, et 15% tööjõudu ühes kohas vähendatakse teise kohta üleviimisega ja samaga suurendatakse 15% võrra allesjäänute töönorme. (K. Päts, põl: Mis kunst see siis on?) Teie ütlesite, et kõik sünnib kokkuhoiu tähe all. Meil avatakse varsti Virtsu raudtee ja siis

tõmmatakse koosseisud kokku ning viiakse raudteeteenijad üle, nii et kokkuhoid sünnib kunstlikult. (Vahelhüüded. — Juhataja koputab haamriga.)

Ma olen liikunud raudteelaste keskel ja võin öelda, et liikumise teenistuses seisev raudteeametnik määrase kohaselt ei või üle 16 tunni tööd teha. Missugune on aga praegune seisukord jaamades? Inimesed töötavad 24 tundi... (Vahelhüüe.) ja seda just koondamise tagajärjel. Kui senajani ei ole veel õnnetusejuhtumisi ette tulnud rongidega, siis on see tingitud sellest, et inimesed ei ole veel niivõrt väsinud. Aga tõepoolest, ma ütlen teile, härrad põlumehed, need inimesed, kellest mina räägin, need ei kuulu sotsialistide hulka, nende nimesid ma ei taha nimetada, see on liigne, aga seal on teie erakonna inimesed. (K. Päts, põl: Noh, mis sellest siis on!) Ja vaadake, need inimesed ütlevad, kuulge härrad, kõik teie olete võtnud, (K. Päts, põl: Seda õiglasemad me oleme.) aga Jumala pärast, ärge unustage, et meile on usaldatud tuhandete reisijate elu ja teadke seda, et meie korraldame raudteel liikumist, kuid kõik see korraldamine sünnib senikaua, kui meil jõudu on. On meie jõud raugenud, oleme ära tülpunud, siis ärge pange pahaks, kui tulevad krahhid, raudteeõnnetused, ja mitmed sajad inimesed peavad leidma haua. Ma ütlen, neil inimestel on õigus, kuid niikaugemale meie asja viia ei või, vaid peame arvestama inimeste olukorraga ja teenistusetingimustega. Mis siis õieti tahab minu ettepanek? Aga mitte midagi isearalikku kui ainult kindlustada raudteelaste seniseid õigusi. Kas selle järele suurenevad riigi väljaminekud, kui jäetakse raudteelastele senised soodustused alles? Kas see kuidagiviisi võiks esile tuua kadedust teiste riigiteenijate ja -ametnikkude keskel? Ma ütlen, seda kuidagiviisi olla ei saa juba seepärast, et kõigil on teada, et Noa ajast peale raudteelased saavad priisõidupileti. (Üldine naer.) Noh, kui see „Noa ajast peale“ teile nii suurt meelelõbu tekitab, siis ma võtan selle tagasi ja ütlen, et kõigil on teada, et raudteede asutamisest peale on raudteelastele antud priisõidupiletid raudteel. Sellest välja minnes peab küsima, missugused on need eesõigused, mida tahetakse raudteelastele anda? Härra Tonkman ütles, et meie ei või raudteelasi eesõigustada, kuna meil on kõik üheõiguslikud. See on õige, selle vastu ma ei vaidle. Aga, härra Tonkman, kus on meil üheõiguslus? Teil oli võimalus kuulda mõni aeg tagasi, kui härra Põllutööminister esines Riigikogu kõnetoolilt ettekandega sotsia-

listliku rühma arupärimise puhul maaga varustamise suhtes. Teil on meeles, kus härra Põllutööminister ütles nõndaviisi: Vaadake, meie ei saa kõiki vabadusesõjast osavõtnud sõdureid maaga varustada sel lihtsal põhjusel, et meil niipalju maad ei ole. Kus on üheõiguslus? (K. P ä t s, põl: Tuleb teine maakera juurde muretseda, siis saab.) Meil ei ole vaja teist maakera juurde muretseda, (R. P e n n o, as: Maakera!) vaid seda, mis olemas, õiglaselt maatarvitajaile, -kasutajaile jaotada. Meil on seisukord, et need, kellel maad vaja ei ole, kes maad ei hari, kasutavad seda spekulatsioonide objektina, ja see ei too kasu ei riigile ega inimestele. Praegu ei ole aga see küsimus kõne all, ja seepärast ei taha ma selle küsimuse juures peatuda. Tahaksin öelda, et uskuge, ma ei saa küll sugereerida, et peate toetama seda ettepanekut, kuid tunded õiglusest peaksid seda kohustama.

Juhataja: Teie kõneage on läbi.

B. E i l m a n (stp): Ma tahaksin öelda niipalju, et seega ei saa ei riik ega rahvas kahju, ja mitte keegi ei nurise selle üle. (R. P e n n o, as: Usk on kindel lootus!) Teie suhtes!

Teedeminister A. J ü r m a n: § 7, mis puudutab priisõidulubade väljaandmist, on õige palju vaidlusi esile kutsunud. Valitsuselt esitatud § 7. kuju oli teistsugune, kui komisjoni poolt vastu võetud. Seal oli jäetud rohkem vabadust pileтите äramääramisel, olid ainult põhimõtted üles loetud, siis oleks pärastpoole määrustega ära määratud, kuidas priipiletid välja anda, kuipalju ja kellele. Nüüd on aga komisjon seda küsimust rohkem üksikasjaliselt käsitanud, ja see üksikasjaline käsitamine kutsubki palju vaidlusi esile, sest ühel on midagi siia juurde panna ja teisel, midagi maha võtta.

Oleks § 7 esialgne vorm jäetud, oleksime kergemini üle saanud, kuna üksikasjalik pileтите määramine oleks vastavate määrustega sündinud. (B. E i l m a n, stp: Kas Teedeministri kaudu?) Teedeministri kaudu oleksid need määrused antud. (L. J o h a n s o n, stp: Temal on õigus ainult.) Temal on õigus anda. Kui seadus näeb ette, et nii- ja niimitu piletit teatud asutusele antakse, nagu vigastatud sõjameeste ühingule 6 piletit, siis on loomulik, et seda tuleb ka täita. Siin on komisjon liiga detailidesse läinud ja selle tagajärjel tuleb üksikasjade üle vaidlus, mis võib-olla teisiti oleks ära jäänud.

Siis tahtsin peatuda eelkõnelejalt tehtud etteheite juures, nagu raudtee peal oleks üleliiga nõutud tööd, ja eelkõneleja tähendas isegi seda, et meil tehakse tööd raudteel 24 tundi. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Seda ma küll ei tea, et meil 24 tundi tööd tehtud on. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Meie seisukord on sarnane, et meil raudteel ei ole alalist tööd, ütleme näiteks jaamateenistus j. n. e., ja seepärast ka raudteel tehakse vahet töötegemise ja tööks valvelolemise vahel. Kui on teada, et rongides pikem vaheaeg, siis seda ei saa lugeda otseseks tööks, sest tal on võimalik ka puhata. Ja seepärast ei saa öelda, et nad alaliselt tööl oleksid. Meil on katsutud asja nii korraldada, et vähema teenijaskonnaga läbi saaks. Ja tõesti kavatsus on kirja pandud ja viime selle läbi, et uued raudteed avame, ilma et meie ühtki uut teenijat juurde võtame, isegi praegune koosseis mõne isiku võrra väheneb. Võiks öelda, et 15% raudtee personaalil tuleks tööd juurde. Kuid tegelikult ei saa ka seda kindlasti öelda. Meie teame, et meil on mõnedel teedel ja jaamadel, kus ronge niivõrt vähe läbi käib, teenijaskond kokku tõmmatud, aga see on selle läbi ka võimalik, et neil ei ole alalist tööd, nad võivad ilusti selle aja jooksul ka puhata. (B. E i l m a n, stp: Härra minister, seal, kus liikumine väike, seal ei saa kokku tõmmata.) Meie kärbime siit ja seal, igalt poolt. Uue kava teostamine on täiesti asjatundlikult läbi kaalutud ja on leitud raudteelaste eneste poolt, et see on teostatav. Nii et siin ei ole sugugi öeldud, et meie nõuame nende käest liigset tööd ja tööd, mida oleks võimata täita. Selle tööga saavad raudteelased täiesti toime. Töölolek ja tööks valmisolek on kaks isiasja. Eelkõneleja märkus, nagu oleks liiale mindud, nagu oleks hädahoitu seatud terve raudteeliikumine, on liialdus. Ei ole midagi karta, et selle läbi midagi untsu läheks, võime raudteid endiselt juhtida. Need liinid, kus tihe liikumine, seal on vastavalt personaal suurem, kus aga liikumine on harvem, seal on personaali vähendatud. (B. E i l m a n'i, stp vahelhüüe.) Osalt on kuni Tapani väga tihe liikumine, sealt edasi on aga liikumine hõredam.

Aruandja O. K a s k (Iõpusõna): II lugemisel rkl. Eilman'i ettepaneku kohta ma juba tähendasin kokkuvõttes motiivid, mis pärast rahaasjanduse komisjoni piiras pileтите arvu. Siin on endine kord jäetud raudteeteenijate suhtes, kus Teedeminister pileтите arvu oma määruses ära määrab, kuna perekondadel on pileteid piiratud 6

peale aastas. On võetud keskmine norm, mis seni oli. Kui seni on Teedeministri määruste järgi lubatud kuni 12 piletit, siis keskmine norm nende määruste järgi on 6 piletit. Juhtisin juba ennem tähelepanu sellele, et norm perekondade priipiletite suhtes on igas riigis isesugune. Peame ütlema, et meie riigis ei ole maksev halvem kord, vaid mitmes riigis on see arv veel rohkem piiratud. Kui rahaasjanduse komisjon siin fikseeris kindla normi, siis on see senimaksnud keskmine norm ja seda nimelt põhjusel, et kui üldiselt räägitakse igal alal piiramistest, siis tuleb katsuda seda teha ka siin.

Mis puutub teise ossa, nimelt et kutseja keskkoolides lapsed on välja jäetud priipiletite saamisest, siis arvati, et keskkool on juba teise astme kool ja mitte sunduslik, nagu algkool. Seni maksva korra järgi oli isegi üliõpilastel tasuta sõit. Igatahes see paragrahv on rahaasjanduse komisjonis enamusega vastu võetud ja piiratud selles mõttes, et küllaldane oleks, kui on priisõit raudteelaste lastel algkoolides, keskkoolides aga tuleks kustutada. Muidugi auväärt Riigikogu liikmed teevad ise järelduse, kuidas siin tahavad otsustada. Valitsuse eelnõus ei olnud täpselt öeldud, vaid see oli jäetud Teedeministri määrata.

Rahaasjanduse komisjoni nimel vaidlen paranduse vastu ja ei saa selle ettepanekuga ühineda.

Sooviksin heameelega, nagu II lugemisel tähendasin, teha siin veel puhtredaktsioonilise paranduse, sest muidu võib arusaamatusi tulla, kuna igalpool seaduseelnõus on ette nähtud „sõidupilet“, § 7. aga kahes kohas — „sõiduluba“. Ühtluse mõt-

tes peaks olema „sõiduluba“ asemel „sõidupilet“. Seepärast teen redaktsioonilise paranduse,

võtta § 7. p. 10-das sõna „sõiduluba“ asemele „sõidupilet“ ja p. 12-das sõna „sõiduluba“ asemele „sõidupiletit“.

Sõiduloal on teine tähendus. Sõiduluba antakse Teedeministri määrukses rongijuhile, et rong võib ühest jaamast teise sisse sõita.

Juhataja: Asun rkl. Eilman'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 25 häält, vastu 29 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 25 häält, vastu 38 häält, erapooletuid 1, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Aruandja redaktsiooniline parandus on vastu võetud.

(Hääletatakse.) § 7 on vastu võetud ühes aruandja redaktsioonilise parandusega.

(Hääletatakse.) I osa I peatükk on vastu võetud.

(Hüüded: Lõpetada!) Ettepanek on tehtud,

koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Poolt on 36 häält, vastu 21 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.35 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

